

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Logopaedica IV (2011)

Ewa Brzdęk

Konstrukcje bezokolicznikowe z czasownikiem modalnym *powinien* w wypowiedziach dzieci w wieku przedszkolnym

1. Uwagi wstępne

Język mówiony jest genetycznie pierwszym językiem, który zostaje przez nas opanowany w trakcie długotrwałego procesu akwizycji. W tym języku formujemy pierwsze pojęcia, nazywamy wartości, uczymy się oddziaływać na otoczenie. Język ten przekazują nam rodzice. Służy on najpierw do wyrażania prostych potrzeb, pierwszych emocji. Za jego pomocą nazywamy przedmioty z najbliższego otoczenia. [...] Z czasem repertuar sytuacji, w których uczestniczymy, powiększa się i zwiększamy zasób słów oraz konstrukcji je obsługujących (Warchała 2003: 25).

Konstrukcje bezokolicznikowe z czasownikiem modalnym *powinien* w wypowiedziach dzieci są ilustracją sposobu realizacji dźwięków, słów czy zdań, które są tworzone zgodnie ze znanymi regułami przejętymi z języka dorosłych. Od strony znaczeniowej i pragmatycznej wypowiedzi odzwierciedlają również pewien światopogląd, określoną wiedzę o świecie zawartą w językowym obrazie, który dzieci przejęły wraz z akwizycją języka. Świat poznajemy nie tylko poprzez bezpośrednią obserwację i doświadczenia, ale przede wszystkim dzięki obrazowi zawartemu w podstawowym zestawie form i zwrotów językowych, które wyznaczają, ale również ograniczają w pewnym sensie nasze widzenie rzeczywistości (por. Warchała 2003: 30).

Opis normalnej ustnej konwersacji wymaga uwzględnienia nie tylko jej czysto językowego produktu, lecz także licznych składników sytuacyjnego kontekstu tego produktu (Stanosz 1994: 199). Sytuację konwersacji dzieci w wieku przedszkolnym z osobą dorosłą (red. Katarzyna Stoparczyk) można określić mianem „prototypowej” dla powstawania komunikatów potocznych. Uczestnicy aktu mowy pozostają w kontakcie wzrokowym, widzą swoje zachowanie, gesty i miny, które same w sobie są już specyficznym komunikatem. Mają w danej chwili wspólne otoczenie i mogą wspólnie reagować na wszelkie zmiany w tym otoczeniu zachodzące, mogą wymieniać poglądy na jego temat bez potrzeby opisywania poszczególnych detali (Warchała 2003: 28). Analiza dziecięcych wypowiedzi zamieszczonych w tym artykule jest pewną próbą poszukiwania metod i sposobów badania tekstów mówionych, poszukiwania relacji między warstwą językową a sytuacją (por. Stanosz 1994).

2. Informacje o znaczeniu wyrazu *powinien*

1. Jeśli powinniśmy coś zrobić, to 'jest pożądane lub konieczne, abyśmy to zrobili, np. ktoś od nas oczekuje, lub sami uważamy, że będzie dobrze, jeśli to zrobimy [...] 2. Jeśli jakaś rzecz lub osoba powinna być jakaś, to jest wskazane, aby taka była; jeśli jakaś rzecz lub osoba nie powinna być jakaś, to jest wskazane, aby taka nie była; 3. Mówimy, że coś powinno się zdarzyć, jeśli spodziewamy się, że się zdarzy' (ISJP II 226).

Parafrazując w formie pierwszej osoby liczby pojedynczej, możemy powiedzieć (za *Słownikiem współczesnego języka polskiego* pod redakcją Bogusława Dunaja (2001):

Powiniennem coś zrobić: 1. 'mam obowiązek zrobienia czegoś, jestem zobowiązany do wykonania czegoś, do zachowania, zajęcia określonej postawy'; 2. 'mam coś zrobić (zgodnie z oczekiwaniami mówiącego, tak jak się spodziewa mówiący, np. w danym terminie, miejscu, w określony sposób; 3. 'podlegam konieczności odpowiadania pewnym warunkom' (SWJP II 127).

Interesująco wyglądają uwagi dotyczące znaczenia historycznego czasownika *powinien*: od XV wieku 'zobowiązany, zmuszony do czegoś, należny', dawne: *powinien / powinny*, też 'obowiązujący, należny, słuszny, nieuchronny, pewny, poddany, podległy, potrzebny', por. czeskie *povinný* 'obowiązkowy', *je powinien* 'jest zobowiązany'; od wyrażenia przyimkowego *po winie* 'według zobowiązania, powinności' – od tego powinność od XV wieku 'obowiązek, to, co należy zrobić, wypełnić', 'konieczność' (Boryś SE 473).

3. Czasownik modalny *powinien* ma odmianę swoistą. Następujące formy są używane w trybie orzekającym i w odniesieniu do teraźniejszości, przyszłości i przeszłości: *powiniennem* (1. os., r.m.), *powinieneś* (2. os. lp.), *powinien* (3 os. lp.); *powiniam* (1. os., r.ż.), *powinnaś* (2. os., r.ż.), *powinna* (3. os., r.ż.); *powinno* (3. os. lp., r.n.), *powinniśmy* (1. os. lm.), *powinniście* (2. os. lm.), *powinni* (3. os. lm.); *powinny* (niemęskoosobowe, żeńsko-rzeczowe).

Wyłącznie do przeszłości odnoszą się formy złożone z form wyżej wymienionych i zgodnej co do rodzaju i liczby formy czasownika *być*, np. *powiniennem był*, *powinnaś była*, *powinni byli*. W trybie warunkowym używa się form orzekających lub form złożonych, w których końcówka osobowo-liczbowa jest przyłączona do słowa (cząstki, partykuły, wykładnika trybu) *by*, na przykład: *powinien bym*, *powinna byś*, *powinno by*, *powinni byśmy*.

Przykłady użycia w trybie warunkowym: „Gdyby chciał mieć w rękę praktyczny zawód, powinien się uczyć krawiectwa”; „Konwój nawet gdyby czekał z opuszczeniem Cezarei na zachód słońca, powinien był już tu dotrzeć”; „Gdyby jechali pośpiesznie, jak pisała Helenka, już powinni tu być” (ISJP II 226).

Tryb rozkazujący w przypadku czasownika *powinien* nie jest używany (SFK 697).

4. Wyróżnienie dwu (umownych) stopni konieczności zewnętrznej i wewnętrznej pozwoliło Ewie Jędrzejko na zbudowanie dwu formuł eksplikacyjnych funktora deontycznego 'powinien':

– w ujęciu wolitywnym:

*powinien*₁ ‘istnieje pewien x, który ma władzę nad y i który *chce*, żeby y zrobił z₁ dobre dla siebie’;

– w ujęciu ewaluatywnym:

*powinien*₂ = ‘y preferuje pewien system wartości W – taki, że [czyny, stany, cechy] z₁, z₂ ∈ W [mieszczą się w obrębie W] i y jest przeświadczony (y czuje), że jeśli zrobi z₁ [to] spowoduje stan z₁ dobry dla siebie’ (Jędrzejko 1988/1989: 17–28).

Wariant pierwszy (konieczności zewnętrznej) zwiążemy ściśle z modalnością deontyczną; wariant drugi funktora *powinien* charakterystyczny będzie dla postawy (modalności) ewaluatywnej – odnoszącej się do świata wartości. Profil aksjologiczny powinności (*powinien*₂) aktualizuje się w konkretnych realizacjach dziecięcych wypowiedzi.

Ostatecznie wyodrębnione aspekty wartościowania da się sprowadzić do dwóch typów: a) wiążących predykat *powinien* z wartościami podstawowymi (zwłaszcza modalnymi); b) wiążącymi predykat *powinien* z wartościami instrumentalnymi.

Nawiązujemy tu do ustaleń Marii Ossowskiej (1966), która wyodrębniła trzy znaczenia słowa *powinien*:

- a) aksjologiczne – związane z wyznawanymi wartościami nieinstrumentalnymi („naczelnymi”);
- b) teleologiczne – związane z realizacją różnorodnych celów, niebędących wartościami naczelnymi;
- c) tetyczne (termin Czesława Znamierowskiego, 1957), związane ze stosowaniem się do rozkazów, nakazów, poleceń, zarządzeń, przestrzegania reguł gry (w tym reguł zabawy) (Ożdżyński 1999: 93).

5. W analizie konkretnych tekstów wypowiedzi dzieci w wieku przedszkolnym zainteresowały nas zwłaszcza powiązania między modalnością deontyczną i ewaluatywną (w powiązaniu z mocą illokucyjną badanych wypowiedzi). Na płaszczyźnie wyrażeniowej leksemy *musieć*, *mieć obowiązek* itp. wiążą się z koniecznością zewnętrzną, utożsamianą z prawem, natomiast leksemy *powinien*, *powinność* itp. – z koniecznością wewnętrzną, utożsamianą z moralnością. Powinność wynika z wewnętrznego przekonania jednostki, że oto powinienem (powinnam) postąpić tak a tak (Jędrzejko 1988: 17–28). Profil aksjologiczny powinności (*powinien*₂) aktualizuje się w sposób kreatywny w konkretnych realizacjach radiowych wypowiedzi (Ożdżyński 1999: 89–104) w postaci audycji odwołującej się do spontanicznego mówienia o cechach *talk-show* (w wersji edukacyjno-rozrywkowej) potocznych wypowiedzi (Warchała 2003: 191–135).

Poniżej przytaczam konteksty konwersacyjne predykatywu *powinien* w wypowiedziach dzieci w wieku przedszkolnym, uczestniczących w audycji edukacyjno-rozrywkowej *Dzieci wiedzą lepiej*, prowadzonej (moderowanej) przez redaktor Katarzynę Stoparczyk (K.S.).

6. Aktualizacje tekstowe konstrukcji predykatywu *powinien* z bezokolicznikiem:

- a) w pytaniach prowadzącej program radiowy (K.S.): *co taki człowiek powinien robić?* [ndk.]:

K.S.: A co taki człowiek, który no niestety żyje jako bezrobotny, *powinien* robić?

– w odpowiedzi eliptycznej, sugerowanej formą pytania:

Szymek (5 l.): ... *do bulmista* [powinien] *pójść*, [po to] *i żeby mu powiedzieć, że nie ma pracy, to mu* [wtedy] *bulmista znajdzie*... (JH 95);

– *co mężczyzna powinien robić* [ndk.]:

K.S.: A co mężczyzna *powinien* robić, aby stać się dżentelmenem?

Ola (5 l.): ... *musi* [powinien] *zaplasać kobiety do tańca, optać cować je porzą[d]nie, musi robić poważną karierę* [karierę] *i musi wiedzieć* [zdawać sobie sprawę], *że on jest taki bogaty*... *musi się tak wzbogacić* [wzbogacić, dorobić, by być zamożnym] (JH 97);

– *w jakiej sytuacji (człowiek) powinien wezwać policję?*:

K.S.: A w jakiej sytuacji człowiek *powinien* wezwać [dk.] policję?

Asia (5 l.): [reaguje, odwołując się do odległych skojarzeń za pomocą konstrukcji *może zastrzelić*:] ... *jak ktoś jest niemły, to może zastrzelić na śmierć*... (JH 108);

– *(czy) prezydent powinien się bać* [ndk.] *policji?*:

K.S.: A prezydent *powinien* się bać policji?

Kuba (5 l.) [odpowiada, potwierdza, przytakuje z rezerwą i zastrzeżeniem:] ... *no tak, myślę że tloche* ['w pewnym sensie tak'], *chociaś to jego koleczy*... (AT 15);

b) w wypowiedzi pięcioletniego Szymka znaczenie modalne 'nie powinien dokuczać' jest realizowane w supozycji formy trybu przypuszczającego (*to by nie dokuczał*):

Szymek (5 l.): ... *a po co mi taki podkurzony* [podkurzony (wkurzony) 'zdenerwowany'] *psyjaciel?...* *plawdziwy psyjaciel to by* [przecież] *nie dokuczał* [implikat: 'nie powinien dokuczać'] ... *psyjaś(ń) to jest głęboka* ['powinna być głęboka, rozważna']... (AT 20);

c) w konstrukcji zakłóconej (*powinno być*) w formie 3. os. lp. r.n.:

Marysia (4 l.): ... *a dla mnie na pierwszym miejscu to powinno być* [zamiast: *powinien być* (zespół) Stachurski], *a na trzecim miejscu* [serial TV] ... Em jak miłość...

Szymek (4 l.): ... *a na piątym Stalopolscy* [z zastrzeżeniem:] ... *jak ktoś lubi* [oglądać] *wiochę!* [z dezaprobatą]... (AT 10);

d) w konstrukcji bezosobowej (w stronie zwrotnej) – *powinno się jeść* [ndk.] *mięso*:

K.S.: A czy zawsze *trzeba* jeść mięso?

Julka (6 l.) [wybiera wariant nieosobowy (zwrotny) zamiast sugerowanego predykatywu *trzeba*:] ... *powinno się* [trzeba] *jeść mięso, ale jeśli nie... po prostu nie ma nigdzie mięsa, to niech się* [por. 'można'] *jaja je* [por. 'to trzeba poprzestać na jajkach', 'to jaja wystarczą', 'to niech jaja jedzą'].

Zuzia (5 l.) [dopowiada:] ... *w tym* [jajku] *jest białe mięso*...

Kamil (5 l.) [potwierdza, wskazując na oczywistość sądu:] ... *no to oczywiste!*... *każdy o tym wie*... (RP 17);

- e) w konstrukcji – pytania *Jacy powinni być?* [ndk.] – przywołującej odpowiedzi w postaci dziecięcego, ambiwalentnego wartościowania:

K.S.: [naprowadza, wartościuje, „draży” temat:] A jacy *powinni* być? [pan i pani];
 Agata (6 l.) [reaguje ambiwalentnie z użyciem predykatywu *trzeba*:] ... [powinni być] *akuratni* [‘tacy jak trzeba’], *czyli robią się obojętni* [obojętnieją] ... *nie mają* [unikają] *kłopotu na swoim sumieniu... jak za dużo serca* [się okazuje] *źle, jak za mało serca* [też] *źle...* [konkluduje refleksyjnie:] ... *trzeba być* [por. powinno się być] *zupełnie obojętnym...* [neutralnym, rozważnym, wyrozumiałym; należy unikać zbędnych emocji]... (JH 117);

- f) w przykładzie negatywnego wartościowania zachowań polskich parlamentarzystów (z użyciem formy strony biernej z łącznikiem *być*):

– no bo *powinni* być z sejmu wychłostani:

Chłopiec 2 (6 l.): ... *bo ważne sprawy ustawiają* [por. ustawy uchwalają] *miary* [wagi] *państwowej...* *ze ktoś* [któryś z posłów] *się bardzo denerwuje, bo, bo inni mu pserywają...*
 Chłopiec 1 (5 l.): [ocenia negatywnie:] ... *to brak kultury, no bo powinni być z sejmu wychłostani* [‘wyrzuceni, napiętnowani’]... (AJ 71);

- g) w przykładzie wartościowania superlatywnego (skontrastowanego z negatywnym): *dorośli powinni kochać* [ndk.] *dzieci tak od serca*:

K.S.: A co dorośli *powinni* robić, aby dziecko miało bardzo szczęśliwe dzieciństwo?
 Kasia (6 l.) [przestrzega (przez zaprzeczenie) przed złym postępowaniem:] ... *nie powinni pyskować* [ndk. ‘odzywać się agresywnie, wrzeszczeć, krzyczeć’] *do dzieci...* [co skutkuje tym, że...] *wtedy by dzieci nie miały ciężkiego bardzo życia...*
 Kuba (4 l.) [dodaje, akcentując cechę szczerości i autentyczności przeżyć:] ... *tak naprawdę* [autentycznie], *a nie tylko na niby* [‘czułościowo’, ‘udając, że się kocha’]... (AT 8);

- h) w formie męskoosobowej liczby mnogiej (*powinni*): *mężczyźni powinni* (pracować) *w takich robotach* (zawodach) *męskich*:

K.S.: A czy więcej jest bezrobotnych pań czy panów?
 Szymek (5 l.): ... *menszczyznów* [zamiast: mężczyzn];
 K.S.: A dlaczego?
 Szymek: ... *bo te dziewczyny zawsze sobie dadz(q) łade* [radę] ... *w domu umią różne zeczy* [rzeczy], *tylko ze w takich robotach* [robotach, zawodach, pracach] *męskich to menszczyźni powinni* [pracować, brać udział]...
 K.S.: A na przykład jakich?
 Szymek: ... *kopanie łowów* [rowów], *wydobywani[e] węgla, taksófkowanie...* [zarobkowanie za kierownicą taksówki]... (JH 95);

– *powinni* *wiedzieć, na kogo głosują* [ndk.]:

K.S.: Co to jest kłopot?
 Weronika (7 l.): ... *ale dlaczego nie wiedzą, co to jest naprawdę duży* [‘duży’] *problem?*
 Zuzia (7 l.): ... [ludzie, wyborcy] *powinni wiedzieć na kogo głosują...* [por. na kogo mają (mogą) głosować];
 K.S.: A dlaczego *powinni*?

Zuzia: ... *no bo jak się długo zastanawia, to potem jest taka duża kolejka... mama stała* [do głosowania] *prawie godzinę lub dwie...* (RP 10/11);

– *powinni wybierać takich, którzy...* [ndk.]:

Szymek (5 l.): ... *i powinni wybielać* [na prezentera TV, spikera] *takich* [kandydatów], *któzy nie gapią się w swój... ten* [ekran laptopa] ... *tylko, któzy to* [o czym mają mówić] *pamiętają...* (AT 8);

– [dorośli] *powinni cieszyć się* [ndk.] (życiem):

K.S.: A co *należałoby* zrobić, aby czas bardzo dobrze wykorzystać?

Szymek (4 l.) [nie przestrzega zasady „mówienia całym zdaniem”]: [należałoby, powinno się] ... [iść] *na tańce albo iść na imprezę*, *bo tam jest najfajniej... a na place* [pracę] *to skoda casu...* [konkluduje] *dorośli to nie umią* [umieją ‘potrafią’] *żyć* [żyć]... [por. Kawka 1999].

Marysia (4 l.): ... *dorośli powinni się więcej cieszyć* [życiem], *a oni tylko smucą i ciągle pracują...* (AT 5);

i) w formie niemęskoosobowej (żeńskiej i żeńsko-rzeczowej):

– *a kobiety powinny zawsze wkładać atrakcyjne suknie*:

Zuzia (4 l.): ... *a kobiety powinny zawsze wkładać* [ndk.] *jakieś takie atrakcyjne suknie z dekoltami* [z dekoltem] ... *powinny zakręcić sobie paploty* [papiloty] *sobie zrobić* [dk.] *i w dodatku zawsze łanie* [ładnie] *niebieskie buty* [założyć] [dk.]...

K.S.: A dlaczego niebieskie?

Zuzia [wyjaśnia „fachowo”]: ... *to bardzo uspokaja facetów* [!] (JH 52);

j) w przykładzie „dysonansu poznawczego” w obrębie dziecięcego obrazu świata: *dzieci powinny jeść* [ndk.] *jajko*:

K.S.: A w jaki sposób *trzeba* wychowywać [ndk.] dziecko, aby urosło na porządnego człowieka?

Bartek (5 l.): ... *zeby duzo jadło...*

K.S.: Czego?

Bartek ... *jedzenia, bo kotlet daje pozonność* [porządność?], *a sulófka* [surówka] *jest zdłowa na ocy* [oczy] ...

Ola (5 l.): ... *łodzicom się nie uda* [porządnie wychować] *dzieci*, [bo] *psede wszystkim powinny jeść jajko...*

K.S.: Dlaczego?

Ola: ... *bo wzmacnia kości...* (JH 94/95);

k) w konstrukcji modalnej ze słowem posiłkowym *być* (*zostać*) jako składnikiem orzeczenia imiennego: *panie w telewizji powinny być ładniejsze!*

K.S.: A jaki człowiek może zostać takim dobrym dziennikarzem?

Julka (6 l.): ... *fajny dziennikarz musi mieć* [ukończoną] *podstawówkę*, *bo na przykład w Polsce mówią po polsku...*

Szymek (5 l.): ... *on musi znać ten język, uczyć się... jak jesce młody, a nie stary, bo wtedy jus nie ma dla mózgu* [nie ma pomysłu, nie ma takich możliwości intelektualnych].
Julka [oburzona, wraca do właściwego wątku rozważań]: ... *kiełbasi mu się w głowie... a panie w telewizji powinny być ładniejsze!*... (AT 9);

- czasownik modalny *powinien* w formie trzeciej osoby liczby mnogiej (w rodzaju niemęskoosobowym) w kontekście wartościującym:
- *może są inaczej ułożone (tak), jak powinny być:*

Nela (6 l.) [komplementuje]: ... *pani chyba ma szale [szare] komółki, ale one właśnie ta(k) może są inaczej ułożone [tak] jak powinny być ułożone* ['tak jak należy', 'prawidłowo', 'korzystnie']... (JH 105);

- l) w formie zakazu (braku przyzwolenia); w kontekście dziecięcego wartościowania: [małe dziewczynki] *nie powinny patrzeć:*

Ania (6 l.): ... *ale mali chłopcy i małe dziewczynki nie powinny patrzeć* [na pocałunek młodej pary] [bo] *to dla nich śmiech*... (JH 103).

7. Obraz realizacji konstrukcji z bezokolicznikiem z czasownikiem modalnym *powinien* w wypowiedziach dzieci przedszkolnych włożonych w formę mówionego dialogu wskazuje na potoczną odmianę języka. Komunikaty są zarówno efektem współdziałania co najmniej dwóch interlokutorów, współtworzących ten komunikat, jak też kompleksowym współwystępowaniem różnorodnych płaszczyzn, na których odbywa się komunikowanie treści.

Aby dopełnić zapis graficzny dialogów oddający elementy płaszczyzny werbalnej czy płaszczyzny inferencji i presupozycji, należy wspomnieć, że cały przekaz informacji uwzględnia również istotne reguły (nieomówione przy aktualizacjach tekstowych konstrukcji) dotyczące płaszczyzn: niewerbalnej – kinezycznej, proksemicznej i parajęzykowej.

W płaszczyźnie werbalnej dialogów obserwujemy pewne ogólne zasady rządzące „gramatyką” tekstu potocznego: zasadę eliptyczności; zasadę redundancji (powtarzania elementów, które nadawca uważa za istotne dla odbiorcy, elementów organizujących tekst, czy powtarzania przez dzieci elementów językowych z „pola gramatycznego” K.S.); zasadę zmniejszonego stopnia zgramatyzowania tekstu, czyli poprawności gramatycznej struktury syntaktycznej; w wypadku dzieci zasada ta jest aktualna również ze względu na kształtowanie się mowy (por. Warchała 2003).

Komunikat potoczny / mówiony zawsze jest wynikiem współdziałania kodów, które, każdy na swojej płaszczyźnie, przekazują porcję informacji i budują kompleksowo sens wypowiedzi oraz jej otoczkę pragmatyczną (Warchała 2003: 49).

Bibliografia

- Brzdęk E., 2011, „Konstrukcje orzeczenia modalnego w wypowiedziach dzieci w wieku przedszkolnym (ujęcie lingwoedukacyjne)”, rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem prof. Jana Ożdżyńskiego, Wydział Filologiczny Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (wydruk komputerowy), Kraków.
- Guzik B., 2003, *Powinnościowy model języka w dyskursie edukacyjnym*, Kraków.
- Jędrzejko E., 1988, *O tzw. wewnętrznej i zewnętrznej konieczności i jej podstawowych wykładnikach leksykalnych*, „Polonica”, t. 13, s. 17–28.

Ossowska M., 1966, *Podstawy nauki o moralności*, wyd. 2., Warszawa.

Ożdżyński J., 1989/1999, *Modalność i wartościowanie w dyskursie edukacyjnym*, [w:] *Wartościowanie w dyskursie edukacyjnym*, red. J. Ożdżyński, S. Śniatkowski, Kraków, s. 89–104.

Stanosz B., 1994, *O pewnej zagadkowej zasadzie nowoczesnego językoznawstwa*, [w:] *Znaczenie i prawda. Rozprawy semiotyczne*, red. J. Pelc, Warszawa, s. 195–202.

Warchala J., 2003, *Kategoria potoczności w języku*, Katowice.

Znamierowski C., 1957, *Oceny i normy*, Warszawa.

Rozwiązanie skrótów

- AJ – A. Jagielska, „Definiowanie pojęć i objaśnianie znaczeń przez dzieci w wieku przedszkolnym (na podstawie audycji radiowej *Dzieci wiedzą lepiej*)”, praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Jana Ożdżyńskiego w Katedrze Logopedii i Lingwistyki Edukacyjnej Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (wydruk komputerowy), Aneks, s. 70–85, Kraków 2010.
- AT – A. Tekiela, „Audycja radiowa *Dzieci wiedzą lepiej* (próba dziecięcego definiowania pojęć)”, praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Jana Ożdżyńskiego w Katedrze Logopedii i Lingwistyki Edukacyjnej Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (wydruk komputerowy), Aneks, s. 1–37, Kraków 2010.
- JH – J. Habuda, „Dziecięce definiowanie pojęć (na podstawie audycji radiowej *Dzieci wiedzą lepiej*)”, praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Jana Ożdżyńskiego w Katedrze Logopedii i Lingwistyki Edukacyjnej Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (wydruk komputerowy), Aneks, s. 92–118, Kraków 2010.
- RP – R. Polivka, „Objaśnianie znaczeń i definiowanie pojęć przez dzieci w wieku przedszkolnym (na podstawie audycji radiowej *Dzieci wiedzą lepiej*)”, praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Jana Ożdżyńskiego w Katedrze Logopedii i Lingwistyki Edukacyjnej Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (wydruk komputerowy), Aneks, s. 1–25, Kraków 2010.

Słowniki

Boryś SE – *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2006.

ISJP – *Inny słownik języka polskiego PWN*, red. M. Bańko, t. 1–2, Warszawa 2000.

SWJP – *Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. Dunaj, t. 1–2, Warszawa 2001.

Infinitive Constructions with the Modal Verb ‘Should’ in the Utterances of Preschool Children (in the Radio Show *Dzieci wiedzą lepiej* [Children Know Better])

Abstract

The axiological profile of obligation clearly dominates in colloquial realizations of children’s utterances. The registries of volition of teacher’s ‘should’ prevail in the questions addressed by the leading journalist in the radio show referring to the models of the casual (spontaneous) conversation like in a talk show. The entire broadcast referring to the child’s imagination can be an interesting contribution to determine the way in which colloquial utterances infiltrate (from the language of child’s closest family environment) with the use of technical means of mass communication (in the radio and television versions).